

ÖZEL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ VE ÖĞRETMENLİK UYGULAMALARI DERSLERİNDE DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNİN ÖĞRETİM TASARIMI

Ömer DEMİR^(*)

Öz

İlahiyat Fakülteleri DKAB öğretmenliği programında öğretmenlik mesleğine hazırlayıcı teorik dersler yanında uygulamaya yönelik Özel Öğretim Yöntemleri ve Öğretmenlik Uygulamaları dersleri de vardır. Öğretmen adayları diğer formasyon dersleri ile kazanmış oldukları teorik bilgileri bu derslerde uygulama fırsatı bulurlar. Ancak pedagojik formasyon derslerinin farklı dönemlerde okutulması, eğitim-öğretim konularının geniş çerçevede işlenmesi ve bir kısım bilgilerin zamanla unutulması gibi nedenlerle, öğrenciler, mesleki birikimlerini tek bir derse hazırlık ve sunum konusunda bir araya getirip kullanmakta zorluk yaşamaktadırlar. Bu durumda aday öğretmenler, işleyeceği konuya nasıl hazırlanacağı, öğretim tasarımı nelere dikkat etmesi gerektiği ve dersi nasıl işleyeceği konularında ciddi bir rehberliğe ihtiyaç duymaktadırlar. İşte bu çalışma öğretmen adaylarının uygulama derslerinde üstlendikleri ilk görevlerini daha iyi yerine getirmeleri için öğretim tasarımı konusunda katkı sağlamayı amaçlamıştır. Araştırmada analiz, tasarım, geliştirme, uygulama ve değerlendirme aşamalarından oluşan ve genel öğretim tasarımı olarak bilinen ADDIE öğretim tasarım modelinden yararlanılmıştır

Anahtar Kelimeler: İlahiyat Fakültesi, Öğretmenlik, Özel Öğretim Yöntemleri, Okul Deneyimi, ADDIE Model, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Instructional Design of Religious Culture and Moral Knowledge Lesson in Special Teaching Methods and Teaching Applications Classes

Abstract

DKAB (Religious Culture and Moral Knowledge) teaching program of Faculty of Theology has Special Teaching Methods and Teaching Application lessons as well as theoretical lessons preparing to teaching profession. Teacher candidates have opportunity to practice the theoretical information they acquired by other formation lessons, in these lessons. However, students have difficulty in collect and use their professional experiences in preparation and presentation for one lesson as pedagogical formation lessons are instructed in different periods, education-training subjects are taught in large scope and certain knowledge are forgotten in time. In this case, candidate teachers need a serious guidance on how they prepare the lesson he/she will teach, what he/she should pay attention in instructional design and how he/she teaches the lesson. Here this study has purposed to make a contribution to instructional design so that teacher candidates can carry out their first duties better which they undertake in practice lessons. In the research, it has been taken advantage of ADDIE instructional design model that consists of design, developing, practice and evaluation steps and is known as general instructional design.

Keywords: Faculty of Theology, Teaching, Special Teaching Methods, School Experience, ADDIE model, Religious Culture and Moral Knowledge

^(*) Yrd. Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (e-posta: odemir@bayburt.edu.tr)

Giriş

Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretmenlik mesleği ile ilgili teorik dersler yanında uygulamalı dersler de okutulmaktadır. Söz konusu kurumlarda mesleki hazırlık çalışmaları fakülte içinde “Özel Öğretim Yöntemleri Dersi” fakülte dışında ise Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilk, orta ve liselerde “Okul Deneyimi” ve “Öğretmenlik Uygulaması” dersleri ile gerçekleştirilir. Bu çalışmalarda teorik bilgiler yanında öğretmenlik mesleği ile ilgili uygulamaya yönelik mesleki çalışmalara yer verilmektedir. Okullarda gerçekleştirilen öğretmenlik uygulamaları faaliyetlerinde üniversiteler ile Milli Eğitim Bakanlığı eşit sorumluluk üstlenmiştir (Alkan'dan aktaran: Sevim & Ayas, 2014). Okul deneyimi dersi uygulamalarındaki başarı, fakülte ve okul işbirliğinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine, fakülte ve okul idareleri, fakülte ve okul uygulama koordinatörleri, uygulama öğretmen elemanları ve uygulama öğretmenlerinin işbirliği yapmasına ve birbirleri ile uyum içerisinde çalışmasına bağlıdır (Kaya, 2003, s. 95).

Uygulama süreci, öğretmen adaylarının kuram ile uygulama arasındaki ilişkiyi anlamasına, mesleki yeterliliklerini geliştirmelerine, mesleğin gerektirdiği kuramsal bilgileri eğitim ortamlarında uygulayabilme becerisini kazanmalarına, öğretmenlik mesleği ile ilgili olumlu tutum oluşturmalarına yardımcı olur. (Alkan'dan aktaran: Sevim & Ayas, 2014). Öğretmen adaylarının mesleki becerilerinin geliştirilmesinde kendilerine karşı olumlu inanç beslemelerinde ve özgüvenlerinin artmasında merkezi bir rol oynar. Bu uygulamalar sayesinde aday öğretmenler kendilerinin mesleğe ne kadar yatkın ve hazır olduklarını test etmiş olurlar. (Kaya, 2003, s. 95) Öyle ki; öğrencilerin ilk mesleki uygulamaları mesleğe karşı tutumlarında kalıcı değişikliklere bile neden olabilmektedir (Şimşek, 2003, s. 254). Söz konusu uygulamalarda öğrencilerin başarılı olabilmeleri ve öğretmenlik mesleğine sevgi duyması için öğrencilerin ilk mesleki deneyimlerine iyi hazırlanmaları, uygulama görevlerini bilinçli, planlı ve kendilerinden beklenen düzeyde yapmaları gerekir.

Uygulama derslerinde başarılı olmanın ve bu derslerden etkin bir şekilde yararlanmanın en önemli şartı planlılıktır. (Aktepe & Yalçınkaya, 2014, s. 25) Bunun için öğretmen adaylarının dersi planlarken farklı dönemlerde aldıkları pedagojik formasyon derslerindeki teorik bilgileri hatırlamaları ve konularına hazırlanırken göz önünde bulundurmaları gereken bir takım temel yaklaşımlara ihtiyaçları vardır. İşte bu araştırma, öğretmen adaylarının Özel Öğretim Yöntemleri ve Öğretmenlik Uygulaması derslerinde yapacakları örnek ders işleme çalışmalarındaki ilk uygulamalarda üstlendikleri görevleri daha iyi yerine getirmelerine katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Öğretmen adaylarının yapacağı öncelikli iş öğretim konusunu tasarlamaktır. Öğretim tasarımı yapmak için geliştirilen çeşitli öğretim tasarım modelleri vardır. Öğretim tasarım modelleri öğretim programı geliştirmede kullanılabileceği gibi çeşitli alanlarda gerçekleştirilecek öğretim konularının tasarımında da kullanılabilir. Öğretim tasarım modelleri farklı öğretim alanlarında alanın ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli değişikliklerle uygulanmaktadır (Ocak & Deveci, 2011, s. 38). Bu çalışmada ise ADDIE olarak bilinen öğretim tasarım modelinden yararlanılmıştır.

1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Tasarımında ADDIE Modeli

ADDIE Öğretim tasarımı genel öğretim tasarımı olarak ta bilinen ve en fazla rağbet gören öğretim tasarımıdır. ADDIE öğretim tasarımı öğrencilerin özelliklerinden, öğrenme ihtiyaçlarından başlayarak, öğrencilerin ihtiyaçları olan bilgiyi öğrenip öğrenmediği noktası arasında geçen tüm süreçleri kapsayan oldukça kullanışlı bir modeldir (Karaduman, 2014). ADDIE öğretim modeli, ismini (Analiz – Tasarım – Geliştirme – Uygulama – Değerlendirme) aşamalarının İngilizce karşılığı olan kavramların baş harflerinden alır. Tasarım modelinde yer alan söz konusu aşamalar birbirlerini belli bir sıra ile izlese de birbirlerinden tamamen bağımsız değildir. Araştırmada bu modelden yararlanırken Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi özel alanının ihtiyaçları dikkate alınmıştır.

1.1. Analiz

Analiz çözümlene işidir. Çözümleme; herhangi bir konunun, bir nesnenin düşüncede veya gerçeklikte kurucu parçalarına ayırarak bunlar arasındaki işlevsel ilişkileri inceleme, yapısını, işleyişini ve gelişim yasalarını ortaya koyma, bütünün bölümleri üzerinde ayrı ayrı durarak araştırma ve parçalar arasındaki ilişkilerden çeşitli sonuçlar çıkarma işlemidir. (Aydın, 2013, s. 36) (TDK Kolektif, 1945). Eğitim analizi ise öğretim tasarımının bütün aşamaları hakkında bir arayış ve sorgulamadır. Analiz aşamasında içerik ve ilgili diğer bütün konular gözden geçirilir. Ulaşmak istenilen hedefe nasıl ulaşılabileceği ne tür hazırlıkların yapılacağı belirlenir. Eğitim analizinde şu başlıklara yer verilebilir.

Hedef analizi: Eğitim bir kişi ya da insan topluluğunda bir şeyleri değiştirme yönünde bir girişimdir. Bu nedenle hemen hemen bütün eğitim tanımlarında bireysel, sosyal kültürel ve ahlaki bir amaç saklıdır (Cevizci, 2011, s. 241). Her dersin genel, özel ve konu-birim bağlamında birbirini tamamlayan hedefleri vardır. Ders planına hedefler ile başlanır. Hedefler nereye ulaşmak istediğimizi gösterir. Faaliyet ve etkinlikler, yöntem ve teknikler, varılmak istenilen hedeflere nasıl ulaşacağımızı gösterir. Konunun öğretme-öğrenme amaçları nelerdir? Öğrenenler bu konuyu öğrendiklerinde ne biliyor olacaktır? Konunun bilişsel, duyuşsal veya psikomotor kazanımları nelerdir? Hedefler öğrencilerin öğretim-öğrenme süreci sonucunda neleri yapabileceklerini belirten öğretim aşamalarının bütününe rehberlik eden ifadelerdir (Fer, 2011, s. 22). Hedefler açık, net ve ölçülebilir olmalıdır. Hedeflerde öğrencilerden yapmaları umulan bilgi, beceri, anlayış, kavrayış açıkça ortaya konulmalıdır. (Ertürk, 1991, s. 25).

İhtiyaç analizi: Hangi faaliyet olursa olsun söz konusu faaliyetin gerçekleştirilmesi bir takım ihtiyaçları gündeme getirir. İhtiyacımız bir öğretme işi olduğuna göre bu iş için de bir takım ihtiyaçlar vardır. İhtiyaçların tespit edilmesine ihtiyaç analizi denir. Öğretim faaliyeti için gerekli olan, bilgi, materyal, kaynak, doküman ihtiyaçlara örnek verilebilir. Analiz aşaması öğretimin ihtiyaç duyduğu her şeyi düşünmek, her yönüyle hazırlık yapmak demektir.

İçerik analizi: İçerik konu ile ilgili öğrenilecek konu ile sınırlandırılmış bilgidir. Öğrenilecek konunun yapısının, konuda geçen, kavramların, ilkelerin ve örneklerin bilinme-

si ve hedef davranışlarla ilişkisi en önemli öğretim koşuludur. (Fer, 2011, s. 18) İçerik analizi aşamasında öncelikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı” ve “Öğretmen Kılavuz Kitabı” gözden geçirilmelidir.¹ Aday öğretmenler konularına hazırlanırken “ders kitabı” ve “öğretmen kılavuz kitabı” ile yetinmemelidir. İşlenecek ders konusu ile ilgili Kur’an ayetleri toplu bir şekilde göz önünde bulundurulmalı, ulaşabildiği kadarı ile de konu ile ilgili hadislerden seçim yapılmalıdır. Konu ile ilgili ayet ve hadisleri derlemek konu bütünlüğünü görmeye yardımcı olabilir. Konu ile ilgili ayetlerin Kuran’da bulunması için “el-Mu’cemü’l-müfehres li-elfazi’l-Kur’ani’l-Kerim” gibi eserlerden yararlanabileceği gibi “qurancorpus.com” gibi internet kaynaklarından da yararlanılabilir.

Kavramlar, konunun ana hatlarını ortaya koyan temel taşları, kilit noktaları, dersin iskeletini ayakta tutacak direklerdir. Konuda hangi temel kavramların geçtiği, kavramlar arası ilişkilerle ilgili olarak hangi düşüncelere ulaşılacağı, üst ve alt kavramların neler olduğu, kavramsal ilişkilerden ortaya çıkan ana temanın ne olduğu, kavramsal ilişkilerle hangi ilke ve değerlere ulaşılacağı, kavramlarla ilgili tanımların anlaşılır olup olmadığı ve kavramların kazanımlarla ilgisi araştırılmalıdır. Görüldüğü gibi kavramlar arası ilişkiler, keşfedilecek anlamlı yorum ve bağlantılar iyi organize edildiğinde dersin iskeleti ortaya konulmuş olur. Ayrıca karşıt kavramlar konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Öğrenen analizi: Öğrenen analizi, öğrenci merkezli eğitim için mutlaka yapılması gereken bir çalışmadır. Öğrencilerin psikolojik, fiziksel, duyuşsal ve bilişsel gelişim özellikleri, konuya hazır bulunuşlukları bilinmelidir. Öğrencilere ait genel bilgilerden başka hiçbir sınıfta öğrencilerin homojen bir grup oluşturmadıkları göz önünde tutulmalı, öğretim tasarımı, bireysel farklılıklara ve bireysel öğrenmelere açık olmalıdır.

Benlik analizi: Öğretmen adayı zayıf ve güçlü yönlerini bilmelidir. Fırsat ve engeller çoğu zaman kişinin iç dünyasından dışı doğru gelişir. Öğretmen adayı, yapabilecekleri ve yapamayacakları konusunda doğru ve güçlü gerçeklere dayanmalıdır. Kendi benliği konusunda ön yargılardan uzak durmalı, kendisi, tanıştığı insanlar ve öğrenciler hakkında olumlu düşüncelere sahip olmalıdır. Kendisine güvenmeli, yapabileceğine inanmalıdır. İlk denemede mükemmel olmayı zihninden atmalı, öğrenci olduğunu unutmamalı, kendisinden de hiç kimsenin mükemmel bir başarı beklemediğini bilmelidir. Eksik yönlerini gerekli hazırlıklarla tamamlamaya çalışmalıdır. Öğretmen adayının kendisi, yapacağı görev ve öğrenciler hakkında iyimserlik duygusu ve olumlu beklentiler içinde olmalı, kendisini zihinsel ve duygusal yönden motive etmelidir.

Yöntem analizi: Öğretmenler, kullanacakları yöntemi açıkça tanıyabilmeli, ne olduğunu, temel ilkeleri ve kuralları, zayıf ve üstün yönlerini bilmelidir. Konuya, öğrencilere, çevre imkânlarına en uygun yöntem ve tekniklerin neler olabileceği analiz edilmelidir. Çok yönlü ders olan DKAB derslerinde her konuya uygun tek bir yöntem yoktur. Hatta tek bir konuya uygun düşecek yöntem çeşitliliği düşünülmelidir (Bilgin & Selçuk, 1991, s. 107).

1) Her iki kitabın PDF formatı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü sayfasından indirilebilir.

Araç-gereç ve materyal analizi: Konu ne tür araç-gereçlere ve hangi materyallere ihtiyaç duymaktadır? Okul, sınıf ve çevrenin bilimsel-teknolojik şartları nasıldır? Hazır materyallerden neler kullanabilir?

Çevresel analiz: Öğrencilerin yaşadığı kültürel, ekonomik ve sosyal çevre analiz edilmelidir. Eğitim ve öğretim çevrenin, sosyal, kültürel, ekonomik vb. özellikleri göz ardı edilerek gerçekleştirilemez. Çevre, eğitim ve öğretim açısından kimi zaman bir zenginlik, hareket noktası ve dikkat çekme malzemesi olurken kimi zaman da bir engel olabilir. Öğrencilere ait çevresel yaşantılardan hareket edilmesi, eğitimi kolaylaştırır (Yalçınkaya & Aktepe, 2014, s. 293).

1.2.Tasarım

Tasarım, belli bir konuda yapılması gereken etkinlikleri belli bir plan çerçevesinde planlamak, organize etmek ve etkili olarak uygulamak, var olan sistemi ya da yapıyı ihtiyaçların ya da çevrenin şartlarına göre değiştirmektir. (İşman & Baytekin , 2008) Tasarım, insanın değiştirebileceği bütün alanlarda öncü kuvvet olarak iş görür. Mevcut olanı değiştirme, sınırlarını aşma, varlığı evirme çevirme, eşyayı kullanıma hazır duruma getirme hep tasarım ile gerçekleşir. İnsan eliyle ne üretilmiş ve doğaya bırakılmışsa tüm ürünlerde tasarımın gücü, güzelliği ve yansımaları görülür. İnsan tasarladığını yaşar; bütün gücü ve imkânları ile kendisini sınırlayan şartların üstesinden gelmeye kendisini gerçekleştirmeye, özgürlük alanını genişletmeye özgün tasarımı ile ulaşır. İnsan ne tasarımda bulunursa onu yaşar. Tasarım insanın pratik ve derin düşünmesini, hayal dünyasını harekete geçirmesini, yaratıcılığını işlevsel durumda tutmasını, hangi alanda çalışırsa çalışsın diğer alanlara açık olmasını, alanlar arasında transfer mantığı ile bakmasını, düşünceler ve kavramlar arasında sürekli yansıtma yapmasını gerektirir. Tasarım varlığı kendi amaçlarımız için oluşturma ve denetlemedir.

Öğretmen adayları kendi öz güçleri olan tasarımdan yararlanmalıdır. Yapılabilecek her şey gözden geçirilmeli, farklılığın peşinde olmalıdır. Tasarım hayal etme, yaratıcılık, seçme, birleştirme, seçicilik, etkinliklerde çeşitlilik oluşturma, diğer alanlardan transfer yapma, düşünce yansıtma, ilginç sorular oluşturma, ilişkileri keşfetme üzerinde olabilir. Öğrenme ortamının öğrenen merkezli, öğrencilerin ilgi ve yetenek alanlarına hitap edebilen farklı öğrenme yollarının kullanılması, ilgi çekici zenginleştirilmiş yöntem-teknikler, yenilikçi ve özgün materyaller, öğrenciler için sosyal rahatlık sağlayan, onları mutlu edecek zevkli ve heyecan verici ortamlar olması iyi bir öğretim tasarımının özellikleridir. Öğretim tasarımı bir temel ilkelere dayanır ve orijinal eserler koyma bakımından mühendislik ve mimarlık işi gibidir (Fer, 2011, s. 25).

Öğretim tasarımı çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Öğrenme ve öğretim prensiplerinin sistemli ve yansıtıcı bir biçimde öğretim materyallerine, etkinliklere, bilgi kaynaklarına ve değerlendirmeye dönüştürülmesi, öğrenmeye temel oluşturacak ve onu destekleyecek bütün etkenleri sistemli bir şekilde bir araya getirilmesi, (Karaduman, 2014, s. 1) öğretim biliminin kuramlar yolu ile ortaya koyduğu ilkelere yola çıkarak öğrencilerin

öğrenmelerine rehberlik edecek öğretim ortamlarının işe koşulması, hedefler doğrultusunda öğretim yollarının tespit edilmesi ve yapılacak işlerin planlanmasıdır (Fer, 2011, s. 26). Öğrenme koşullarının analiz edilmesi, öğretim problemlerinin çözülmesi, etkinliklerin belirlenmesi, gerekli materyallerin hazırlanması, değerlendirme ölçütlerinin oluşturulması öğretim tasarımının temel iskeletini oluşturur. Kısaca öğretim tasarımı “Nasıl öğretilim?” sorusuna eğitim bilimsel bir cevap arayıştır. Dolayısı ile öğretim tasarımı öğretmenin kalitesini, niteliğini ve etkisini artırmayı amaçlar (Fer, 2011, s. 14). Öğretim tasarımı alan bilgisi, program bilgisi, pedagojik formasyon ve genel kültür bilgisini birlikte kullanmayı gerektirir. Tasarım motivasyon açısından dikkat çekme ve ilginçlik; materyal açısından verimlilik ve kolaylaştırma; sınıf yönetimi açısından organizasyon; bilimsel anlamda ise buluş’tur.

Öğretmenin bir ders ortamında değiştirebileceği her şey tasarımın kapsamındadır. Öğrencilerin öğrenmesi için hangi yolların ve araçların kullanılacağını, öğrenme için en uygun çevrenin nasıl düzenleneceğini, sınıf içinde yapılacak bütün işlerin genel çerçevesini, dersin hangi mantık zincirine göre işleneceğini, bilgilerin aktarılma sırasını, öğretmen ve öğrencilerin derste hangi faaliyetleri yapacağını, dersin hedeflerine göre hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağını öğretmen belirler (Şişman, 2014, s. 13-14). Dersin organizasyonu tamamen öğretmenin elindedir. Öğretmen bilginin inşa edilme sürecinde öğrencilere gerekli öğrenme ortamını ve araçları hazırlar, öğrenciye, uygulama, deneme ve keşfetme fırsatları oluşturur (Yelken, 2012, s. 86).

Öğretim tasarımının üç boyutu vardır. Birinci boyut, eğitim dünyasında öğretim tasarımı için kullanılacak bilgi, kuram, yöntem, teknik ve araçlardan haberdar olmak, ikinci boyut; işlenecek ders, konu, öğrenci özeline uygun gerekli uygulama malzemesinin bu teorik havuzdan seçilmesi, üçüncü boyut ise tasarıma öğretmenin kendi özgünlüğünü, hayal gücünü, düşüncelerini katmasıdır. Her öğretim tasarımında eğitim biliminin verileri yanında bütün öğrencilerin özel olması, her sınıfın özgün olması ve her öğretmenin kendine özgü öğretim ortamına bireysel katkıları söz konusudur. Bir öğretim tasarımında öğretmenin değiştirilebileceği her konu yer alabilir.

Plan tasarımı: Plan, bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzendir (TDK Büyük Sözlük, 1945). Plan, bir hedefe ulaşmak veya bir sorunu çözmek için atılacak adımları, yapılacak çalışmaları, kavramlar, olaylar veya kişiler arasında oluşturulacak organize ve koordine faaliyetlerinin tespit edilmesidir. Gerçekleştirilmek istenen amaçlara planlı faaliyetlerle ulaşılabilir. Planlama, bilinçli yaşamın ve profesyonel olarak düzenlenmiş günlük hayat tarzının vazgeçilmez unsurlarından biridir. Planlama ile karar verme arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Dolayısıyla genel tanım olarak plan, bugünden, gelecekte nereye ulaşılmak istendiğinin, nelerin gerçekleştirilmek istendiğinin kararlaştırılması olarak tarif edilebilir. (Demir & Yılmaz, 2010, s. 171)

Öğretme ve öğrenme sürecin kalitesi de öncelikle iyi bir planlamadan geçer. Ders planı, öğretmenin önceden belirlenmiş eğitimsel hedeflere ulaşma yolundaki çabalarını, mantıklı, tutarlı, bir şekilde düzenlemesi, öğrencilerin eğitiminde stratejik bir hazırlık

yapmasıdır. Plan, her ders için, öğretim yapılacak okul ve sınıf düzeyinde, hedef ve davranışların belirlendiği, bu davranışların belirtilen süre içinde öğrencilere nasıl kazandırılacağına saptandığı ve öğrencilerin istenilen davranışları kazanıp kazanmadığının yaklaşıldığı bir süreçtir. (Sönmez, 1991, s. 114) Planlama, konu, hedefler, içerik adımları, teknik ve yöntemler ile eğitim sürecinden oluşur. Planlama sonradan yapılacak bir işi kurgulama, tasarlama ve hazırlık yapma, dersin hedeflerine ulaşmanın ayrıntılı göstergisidir. Ders konularının planlanması ve öğrenme ve öğretme faaliyetlerini kolaylaştırır. İyi hazırlanmış bir ders planı öğretmeni olumlu bir şekilde yönlendirir. Planlama ile öğretmen nerede hangi etkinliği yapacağını, konu için hangi materyalleri kullanacağını ve hangi soruları soracağını bilir.

Dersin planlanması adım-adım uygulanabilecek bir yol haritası niteliğinde açık seçik olmalıdır. Planlamada yer alan malzemeleri önceden düzenleyerek belli bir sıraya koymalı, konudaki akış ve bağlantıların birbirinden kopuk olmamasına dikkat edilmelidir. Bir sonraki adımı bilinmelidir. Zaman, öğretimin faaliyetleri açısından önemle planlanması gereken sınırlı kaynaktır. Konu için belirlenen her aşamanın ve etkinliğin ne kadar süreceğinin zamanlaması yapılmalıdır. Derslerde kullanılan zaman planlamasında yaklaşım, konunun karmaşıklığı ve basitliği ile orantılı olmalıdır.

Yöntem ve teknik tasarımı: Öğrenme kavramında özne öğrencidir. Öğrenme öğrencinin kendi isteği ve yaşantısı ile herhangi bir konudaki bilgi, görgü ve becerisini ve yeteneğini geliştirme etkinliğidir. Öğretme ise öğrenme işini planlama, kolaylaştırma ve etkili bir şekilde düzenlemedir. Öğretme için bir strateji, yaklaşım biçimi, yöntem ve teknik gerekir. Öğretim stratejisi ise yöntem ve teknikleri içinde barındıran daha genel yaklaşımdır. Yöntem kavramı ise öğrenme yaşantılarının desteklenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamaları için en verimli, en kestirme sistematik yollardır. Teknik ise daha yöntemin daha spesifik, karakteristik uygulamalarıdır. Öğretim tekniği ise dersin bir bölümünde kazanımların elde edilmesine aracılık yapacak yardımcı etkinliklerdir (Doğan & Tosun, 2003, s. 81). Örneğin tartışma bir yöntem; beyin fırtınası, vızıltı grupları, münazara ve forum gibi uygulamalar ise tekniktir. Öğretim yöntemi, farklı öğretim koşullarında öğretim amaçlarını gerçekleştirmek için öğretim durumuna uygun olarak öğrenmeyi yönlendirmek ve desteklemek için seçilen ve izlenen yollardır. Öğretim durumları ise öğretim yöntem ve tekniklerinin seçimini etkileyen genel durumdur (Fer, Öğretim Tasarımı, 2011, s. 17).

Yöntem seçilirken dersi anlatacak öğretmenin özelliklerine uygunluğu, zaman ve öğretim ortamının özellikleri, öğrenci grubunun sayısı, konu özelliği ve kazanımlar dikkate alınmalıdır. (Küçükahmet, 2000, s. 69) Ayrıca yöntem ve tekniklerin seçiminde öğrencilerin görüşlerine başvurulması, öğrencilerin ders ve konuyu sahiplenilmeleri açısından önemlidir. (MEB, 2010, s. 20).

Bütün dersler ve konular için belirlenmiş standart öğrenme ve öğretme teknikleri yoktur. Bu tamamen öğretmen adaylarının yeteneklerine, buluşlarına ve özgür seçimlerine bırakılmıştır. Öğretme ve öğrenme etkinliklerinin hedefler doğrultusunda analiz edilmesi

gerekir. Çok yönlü düşünce üretilebilecek problem veya konularda “beyin fırtınası”, bir konuyu durumu açıklamak için drama tekniği, düşünceleri farklı yönlerden irdelenmesi için “altı şapkalı düşünme”, bir kavramı ipuçları vererek buldurma “nesi var” tekniği, başkalarının duygularını anlamak için “rol oynama”, örnek bir sorunlu olayın üzerinde düşünce ve görüş geliştirerek çözmek için “örnek olay”, kavramlar arasındaki ilişkiyi göstermek için “kavram haritası”, herhangi bir problemlili durumu imkân ve veriler ışığında çözmek için “problem çözme”, herhangi bir problem veya konuda ortak bir amaç veya görevi yerine getirmek için oluşturulan küçük grup çalışması için “işbirlikçi öğrenme” tekniği kullanılabilir.

Yöntem ve teknikler gerektiği durumlarda belli bir çeşitlilikte kullanılması dersi monotonluktan kurtarır. Örneğin *anlatım yöntemi*, sosyal derslerin işlenişinde sık kullanılan yöntemlerden biridir. Fakat bütün dersi anlatım yöntemi ile işlemek eğitimsel açıdan olumsuz sonuçları doğurur. Tartışma yöntemini öğrencileri düşünmeye yöneltmek, iyi anlaşılmayan noktaları açıklamak, bilgileri pekiştirmek, karşılıklı görüşler ortaya koymak, karşılaşılan bir problem için çözüm yolları aramak ve değerlendirme çalışmalarında kullanılabilir. *Örnek olay* yöntemi ile de bir olayı inceleyerek olay üzerinden yorumlar geliştirme, çözümler üretme, ilgili konuyu tartışma ve seçeneklerden hareketle bir sonuca bağlama yöntemidir. *Problem çözme yöntemi* ise herhangi bir konu yaşam ile ilişkilendirilerek bir soru veya sorun olarak ortaya konur. Problemin çözümüne ilişkin görüşler alınarak en uygun çözümler gerekçeleri ile sunulur. Gösterip yapma özellikle uygulamaya yönelik konularda öğreticinin öğretim konusunu kendisinin göstererek yapması, sonrada yapıları gösterilen öğretim konusunun öğrenci tarafından yapılması temeline dayanır. Din eğitiminde ibadetlerin bir kısmı, Kuran ve sure öğretimi konularında bu yöntemden yararlanılabilir (Şişman, 2014, s. 15-16).

Beden dili tasarımı: Özellikle beden dili söz konusu olduğunda öğretmenliğin kesinlikle bir sanat olduğu söylenebilir. Öğretmenler bir konuyu yalnızca sözcükler ile anlatmaz. Öğretimde sessiz iletişim de sözlü iletişim kadar önemlidir. Sözlü iletişime göre sözsüz iletişimin geri bildirim anlık ve daha güçlüdür. Sözlü iletişimde duygular ifade edilmiş olsa da sözsüz iletişim kadar duygular açığa çıkmaz. Sözsüz iletişimin yanında kelimelerin gücü sınırlı kalır. Duygusal anlamda sözsüz sinyaller daha güçlüdür. Olumsuz mesaj taşınması durumunda sözlü iletişimi de çok olumsuz bir şekilde etkiler. Sözsüz iletişim kesintisiz devam eder. Sözel ve sözsüz mesajların birbirleri ile tutarlı olması gerekir.

Gözler ve bakışlar sözsüz iletişimin en etkin unsurlarındandır. Göz teması, bakışlar, söz, ses ve beden uyumu, iletişimde bütünlük oluşturur. Yüz ifadesi, jest-mimikler ve ses öğretmen-öğrenci arasında sıcaklık ve yakınlık oluşturabilir. Özellikle olumlu, sıcak, içtenlikli, güven gibi anlamlar içeren yüz ifadeleri eğitim öğretim faaliyetlerini birçok açıdan olumlu yönde etkiler. Sempatik, sıcak ve kendileri ile karşılaşmaktan duyulan mutluluk duyguları yansıtan gülümseme öğrencilerde iyi duygular ve samimiyet uyarır. Konunun ve dersin belli yerlerinde susmak da mesaj verebilir. Ses, hareket, jest ve mimikler sınıfta coşkuyu ve motivasyonu etkiler. Ellerin kullanımı, beden hareketleri,

duruş şekli öğrencilerin dikkatlerini toplayabilir (Yelken, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, 2012, s. 65).

Beden dilinde bütün olarak vücudun duruşu, ellerin kullanılması da diğer bir sözsüz iletişim araçlarının unsurları arasında yer alır. Ayrıca öğretmenin sınıfta öğrenciler ile iletişimi kesmeyecek şekilde hareket etmesi ve buna göre sınıfın neresinde duracağına ayarlaması gerekir. Mekân olarak tüm sınıfın kullanılması, iletişimin sürekli duruma getirilmesi için, psiko-sosyal mesafeleri ortadan kaldırmalıdır. Öğretmen yavaş hareket etmeli, sınırlı, kaygılı, telaşlı bir algı oluşturulmamalıdır. Rahat, güven ve huzur veren bir yürüme ve hareket tarzı oluşturulmalıdır. Sarkma duruş, güven eksikliği algısı oluşturacağından vücut ve omuzlar dik tutmaya çalışılmalıdır. Öğrenciler bir soruyu cevaplarırken söylediklerine zihnen ve duygusal olarak ona odaklanmalıdır. Ona ve konuşmalarına değer verildiği beden dili ile belli edilmelidir. Jest ve mimikler ile konuşmayı ve düşüncelerin takip edildiği mesajı verilmelidir. Anlamak dinlemekten sonra gelen bir etkinliktir. Konuşan öğrenciye beden dilimizle “seni dinliyorum, anlıyorum ve değer veriyorum” mesajı iletmelidir.

Kullanılan dil öğrenci seviyesine uygun akıcı, yalın, düzgün bir Türkçe kullanılmalıdır. Öğrencilerin anlamayacağı, kelime ve kavramların anlamları açıklanmalıdır. Kısa, basit cümleler, anlaşılır kelimeler kullanılmalı, doğal, abartısız, anlaşılır ve belirgin bir konuşma stili seçmelidir. Cümleler arasında kısaca durmalı, çok hızlı konuşulmamalıdır. Önemli düşünceler vurgulanmalı gerekirse tekrar edilmelidir. Uygun bir ses seviyesinde konuşmalı, tempoyu iyi ayarlamalıdır. Sesin sınıfa göre uygunluğu, sesin coşkusu, vurgusu ve tonlaması önemlidir.

Materyal tasarımı: Öğretim materyali konunun hedeflerini gerçekleştirmeye yarayan araçlardır. Materyal hazırlarken basit, sade ve anlaşılır olmasına, dersin kazanımlarına uygun olmasına dikkat edilmelidir. Materyaller konunun önemli yönlerini özetlemeli, öğrencinin pedagojik özelliklerine uygun olmalı, mümkün olduğu oranda gerçek hayatı yansıtmalı, öğrencilerin de yararlanacağı şekilde kullanışlı olmalı, mümkünse yeniden kullanılabilir, geliştirilebilir olmalı, gerekiyorsa materyal için kullanım kılavuzu oluşturmalıdır (Yelken, 2012, s. 169-172). Öğretim materyalleri, dersin daha iyi anlaşılmasına, daha verimli olmasına, öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarının artmasına, dersin eğlenceli ve zevkli işlenmesine aracılık ederler. Materyal olarak doğal ve sanal birçok nesne ve olay öğretim ortamında kullanılabilir. Örneğin bir öğrencimiz ahiret ve yeniden dirilme konusunu işlerken “kurumuş ağaç yapraklarını” materyal olarak kullanmış ve çok etkili bir ders sunmuştu.

Etkinlik tasarımı: Öğretme sürecinde öğrenciler için çeşitli farklı aktiviteler, uygulamalar ve teknikler düşünülmelidir. Etkinlik hazırlanırken hangi kazanımlara yönelik olduğuna ve içeriğine dikkat edilmelidir. Ayrıca çevresel özelliklerle, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır.(MEB, 2010, s. 20) Öğretmen kılavuz kitabındaki örnek etkinlikler incelenerek uygun olanlar için hazırlık yapılabilir. Bu etkinlikler dışında da konu ile ilgili farklı etkinlikler tasarlanabilir. Sınıf ortamında ne kadar

planlama ve tasarım yapılsa da birçok gelişme doğaçlama olarak gerçekleşir. Öğretmen adayı fırsatları gözetmeli ve farklı etkinlikler için değerlendirmelidir. Akıl yeni oyunlara merak sarar. Etkinliklerde yeni ve farklı seçenekler öğrencileri derse çekeceği unutulmamalıdır.

Soru tasarımı: Aday öğretmenler hazırlandığı konu ile ilgili sorular tasarlanmalıdır. Derse giriş, deri açma ve genişletme, dersi toparlama ve değerlendirme gibi dersin akışını sağlayan aşamalara sorular rehberlik eder. Bu nedenle öğretmen adayı konu ile ilgili bol miktarda soru üretmelidir. Dersin kazanımları ile ilgili üretilmiş sorular çok önemlidir. Sorular, düşünmeye, sorgulamaya ve hayatı keşfe açılan kapılardır. Akıl sorularla nefes alır ve canlı kalır. Üretilen sorular ders boyunca tekrar, özet ve değerlendirme aracı olarak kullanılabilir. Öğrencileri tanımanın en kestirme yolu sorulardır. Öğrencilerin bilgi seviyeleri, düşünceleri, bireysel farklılıkları, tartışma yetenekleri sorularla açığa çıkar.

Sorularla öğrenme derinleştirilir. Doğru, iyi hazırlanmış, seviyeye uygun sorular öğrencilerin derse katılımını sağlar. Öğrencilerin ileri sürülen alternatif düşünceler üzerinde düşünmelerini sağlamak için açık uçlu, düşünmeye sevk eden, hayal güçlerini zorlayan, anlamlı ve derinliği olan sorular sormak, ilgilerini çekecek sorunlar ortaya atmak gerekir. Soru tasarımında kullanılacak birçok soru türü vardır. Dikkat çekme, konunun daha iyi anlaşılması ve algılanması, konunun önemini fark ettirme, örneklendirme yapma, karşılaştırmalar yapma, karşıtlığı bulma, olabilecekleri tahmin etme, sebep-sonuç ilişkisi ortaya koyma, sıralama yapma, amaç belirtme, eleştiri yapma, tanımlama, hatırlatma, özet çıkarma, gözlem yapma, fark ve benzerlikleri ortaya koyma, sınıflama yapma ve değer, ilke ve sonuçlar çıkarma gibi zihinsel faaliyetler için sorular kullanılabilir (Hesapçioğlu, 1994, s. 180-181).

Yönetim tasarımı: Sınıf yönetiminde öğrencilerden beklentilerimizi ve derste nasıl davranmaları gerektiği ile ilgili söylenebilecek ve yapılabilecekler tasarlanmalıdır. Öğrencilerden öğrenme ortamının kurallarına uygun davranmaları beklenir. Ancak aday öğretmenlerin henüz bunu öğrenememiş öğrenciler için stratejik olarak kendilerini hazırlamaları gerekir. Örneğin dersi dinlemeyen ve arkadaşlarının da dinlemelerine engel olan öğrencilere nasıl bir tutum sergileyeceği ve neler söyleyip nasıl ikna edeceği konusunda hazırlıklı olmalıdır.

İstenilmeyen öğrenci davranışlarında öncelikle görmezden gelme ilk tepki olabilir. Devam ederse o zaman göz teması ve yüz ifadesi ile değilse konuşma aşamasına geçilebilir. Yapılan olumsuz davranışların olası sonuçları hakkında sakin ve yumuşak bir üslupla öğrenciler ile konuşmalıdır. Öğrencilerin birbirleri ile konuşmaları, ders dışı uğraşlarına anında güzel bir tavırla müdahale edilmelidir. Öğrenme ortamının havasının bozulmasına ve dağılmasına izin verilmemelidir. İstenmeyen öğrenci davranışları kapsamında ortaya çıkacak sorunların çözümünde rasyonel ikna en doğru ve yararlı yoldur. Okul ve sınıf ortamında ortaya çıkan öğrenme ve disiplin sorunlarının önemli bir bölümünün kaynağı güdülenme ile ilgili olduğu belirtilmektedir (Uçar, 2010, s. 226).

1.2.1. Tasarımda Dikkat Edilecek Konular

Bütün öğretim tasarım konularında dikkat edilmesi ve göz önünde bulundurulması gereken ilkeler söz konusudur.

Sosyal rahatlık: Öğretmen adayı öğretim tasarımı yaparken sınıfta sosyal rahatlık ortamının oluşmasını amaçlamalıdır. Birçok yetenek sosyal rahatlık ve sosyal uyum ortamında ortaya çıkar. Kalıcı öğrenmeler korku ve baskı olmayan gönülden katılımlar ile gerçekleşir. Sosyal yönden çatışmacı ve rekabetçi bir öğretim ortamı yetenekleri yok ederek korku ve öğrenme güçlüğü oluşturur. Günümüzde birey olarak öğrenciyi ezen, sağlıklı kişilik oluşturmasını engelleyen korku kültürüne dayalı eğitim anlayışları eleştirilmektedir (Taşdelen, Yayla, & Karaca, 2011, s. 86).

Öğrencilerin benlik tasarımı, kişilik algıları ve özgüven seviyeleri yüksek tutulmalıdır. Bilgi öğrenciyeye verilen değer üstüne inşa edilebilir. Bu nedenle öğrencilerin kişilik gelişimleri de dikkate alınmalıdır. Öğretim, öğrenci kişilikleri yaralanmadan, hakaret ve kötü söze başvurmadan gerçekleştirilmelidir. Ne öğretirsek öğretilim öğrenilen her bilgi kişilik ile ilişkilendirilerek öğrenilir. Eğitimde ortaya çıkan aksaklıkların, olumsuz öğrenci davranışlarının ve istenmeyen durumların “iyi” ya da “kötü” olmasını öğrenci ile enine boyuna konuşmak, birlikte bazı kararlar almak kalıcı çözüm için tek yol olduğu unutulmamalıdır (Binbaşıoğlu, 2003, s. 68).

Çeşitlilik: Birbirinden farklı ve bol çeşitli uyaranların bulunduğu bir öğretim tasarımında öğrencilerle daha iyi etkileşim ve iletişim sağlanır. Ders tüm öğrencilere hitap edecek ve ihtiyaçlarını ve ilgilerini karşılayacak çeşitlilikte ve zenginlikte sunulmalıdır. Dikkat ve ilgileri yenilemek, canlı tutmak ve sürdürmek için dersin sunumunda çeşitlilik ve renklilik gereklidir. Çeşitlilik eğitim bileşenlerin tamamında yapılabilir. Bu çeşitlilik ve renklilik, farklı yöntem ve tekniklerin birlikte kullanılması, materyal çeşitliliği, üslup çeşitliliği, ses tonu, jest mimik sözlü ve sözsüz iletişimin bütün öğelerinde ve konunun işlenişi için hazırlanmış materyaller ile ilgili olabilir. Öğretme etkinliklerindeki çeşitlilik öğrencileri monotonluğunu ve rutin ders sistemini değiştirerek ilgi çeker. Bireysel farklılıkların dikkate alınması, çoklu öğrenme stillerine uygun ders planı hazırlanması için çok yönlülük ve çeşitlilik önemlidir. İlginç okuma parçaları, resim, fotoğraf, animasyon, şiir okuma ve yorumlama dersi renklendirir.

Çeşitlilik ilkesini planda yaşama geçirirken çoklu zekâ kuramından yararlanılabilir. Ders etkinliklerinde ölçme ve değerlendirme sorularında, farklı zekâ gruplarına hitap etmede çeşitlilik olumlu sonuçlar verir. Her dersin kendisine özgü öğretmen tipi, işleniş tarzı, daha çok hitap ettiği zekâ alanı vardır. Fakat din eğitiminde hemen hemen bütün zekâ çeşitlerine rahatlıkla hitap edilebilir. Çoklu zekâ kuramının bakış açısı ile materyal, teknik ve yöntemlere bakmak dersin havasını değiştirebilir. Bu nedenle öğrencilerde bulunan zekâ türlerinin hepsine hitap edilmeye çalışılmalı, zekâ türlerin hepsini dikkate alınmalıdır. Sözel-dilbilimsel, mantıksal-matematiksel, görsel-uzamsal, müziksel-ritmik, bedensel-duyu-devinimsel, sosyal-bireylerarası, öze dönük-bireysel, doğa zekâsı için ayrı ayrı nasıl bir tasarım yapılacağı düşünülmelidir. Çoklu zekâ kuramı öğrencilerin “ne

yapabildiği” yanında “ne yapabileceği” için de öğrenme ve öğretme kapısının sürekli açık durumda tutulmasını öngörür. (Doğan & Tosun, 2003, s. 109) Çoklu zekâ kuramı farklı yeteneklere açık öğretim tasarımının geliştirilmesine, derslerin zevkle işlenmesine imkân tanır.

Aday öğretmenlerin sınırsız sayılabilecek zihinsel tasarım potansiyellerini harekete geçirmeleri beklenir. Mantık yürütme, kavramlar arasında ilişki kurabilme, okuma, yazma, konuşma, dinleme etkinlikleri, bilgisayar destekli etkinlikler, drama, eğitsel oyunlar, resimler, çeşitli okuma parçaları ve müzikli etkinlikler öğrencinin başarısını etkiler. Öğretmen adayı tek düze alışkanlıklar ile konuyu sıkıştırmamalı çeşitli orijinal etkinliklerle dersi rahatlatmalı ve açmalıdır. Fakat dersteki çeşitlilik ve kapsam zenginliği de dağınkılığa ve karmaşaya neden olmamalıdır (Fer, Öğretim Tasarımı, 2011, s. 25).

Yaratıcılık: Yaratıcılık, taklitçiliğin ve kalıpcılığın zıddı olarak, düşüncede esneklik, özgün düşünüş ve orijinalliktir. (Binbaşıoğlu, 2003, s. 183-185)Yaratıcılık ile yenilik için her öğretmen adayı işin kolayına ve hazırcılığa alışmamalı, zihinsel olarak kendisini öğretim tasarımında yeni bir şeyler üretmeye zorlamalıdır. Aday öğretmenler pedagojik teknikler konusunda buluş ve değişiklik yapmak için sürekli arayış içinde olmalıdır. Yeni öğretme-teknik ve uygulamalar ile öğretme ve öğrenme ortamında yeni fırsatlar oluşturmaya çalışılmalıdır. Önceden kullanılan yöntem ve teknikler ve yeni keşfedilecek etkinlik faaliyetleri ile öğretimi güçlendirmeli ve yenilenmelidir. Yaratıcı düşünceyi; daha önce aralarında ilişki kurulmamış kavramlar ve düşünceler arasında ilişki kurmak, önceden oluşmuş düşüncelerde esnek olmak, geniş düşünmek, disiplinlerarası düşünmek, parçada yoğunlaşip yeniden bütüne dönmek, yeni düşünce kıvılcımları ve esin için kitap, dergi, makale okumak, doğa ile iç içe olmak ve çevredeki insanlara sorular sormak harekete geçirebilir (Doğan & Tosun, 2003, s. 129).

Öğretmen adayı internetten ve diğer kaynaklardan yararlandığı bütün dokümanları kendisine, öğretmenlik anlayışına, ders vereceği sınıfa göre düzenleyerek özelleştirmektedir. Yararlandığı dokümanları geliştirmeli, kendi düşüncelerini, duygularını ve buluşlarını eklemelidir. Ancak bu şekilde o eser yararlı olur ve heyecan katar. Din kültürü dersleri öğretmen ve öğrencisi ile kendi başına düşünebilen, kendi kafasına güvenen, imkânları ölçüsünde yaratıcı olmaktan zevk duyan, bu yaratıcılıkları desteklenen ve teşvik gören dersler olmalıdır. (İnam, 1999, s. 188) Günümüzde kabul edilen bilgi anlayışı yorumsaldır. Bu anlayış bütün bireylerin bilgiye özgün bir şekilde katılmalarına yaratıcı düşüncelerini kullanmaya bir fırsat oluşturur. Öğrencilerin ortaklaşa kullanabilecekleri ortak internet sitesi oluşturma, eğitim amacına uygun bir şekilde sosyal ağlardan ve mobil iletişim imkânlarından yararlanabilme, eğitimde yenilik ve yaratıcılık fırsatları olarak sayılabilir.

Öğretim İlkelerine Uygunluk: Öğretim tasarımı hedefe, öğrenci düzeyi ve öğrenci özelliklerine uygunluk yanında, bilinenden bilinmeyene, verilen örneklerin hayatın içinden olmasına, yakından uzağa, somuttan soyuta, açıklık(ayanilik), ekonomiklik, güncellik, uygulanabilirlik, tümdengelim ilkesi, transfer edilme, basitten zor ve karmaşık olana,

bütünlük ilkeleri dikkate alınmalıdır. Öncelikle, başka bir beceriyi gerçekleştirmek için gerekli beceriyi öğretmeli, en aşına olunan bilgiden başlanmalı, daha zor olanı öğretmeden önce kolay olanı, önce en çok ilgi uyandıran bölümden başlanmalıdır (Karadeniz, 2014). Soyut konularda kavram haritaları, olay olgu ve düşünceyi resimleme, akış şeması çizme, zaman çizgisi, görsel ve dilsel semboller kullanma ve grafikler konuların somutlaştırılmasında yardımcı olan unsurlardır. Yazı tahtası, ayetleri hadisleri resimleme, bazı düşünce ve duyguları çizgiler ve şekillerle anlatma ve daha birçok etkinlik için mutlaka kullanılmalıdır.

Motivasyon: Motivasyon bir işi başarmak için içten gelen heves, duygular ve o işi başarma çabasıdır. (Yelken, 2012, s. 55)Eğitim eylemlerini belirleyen en önemli şey, eğitimde gözetilen amaçlar olmak durumundadır (Cevizci, 2011, s. 261). Eğitimin amaçlarının iyi bilinmesi öğretmen ve öğrencinin motivasyonunu olumlu yönde etkiler. Öğrencinin öğreneceği konu konusunda ihtiyaç duyması motivasyonun özünü oluşturur. Bir öğrenme ortamında yalnızca derse ve konuyu hazırlama olmadığı bilinmelidir. Motivasyonu sağlamak, ilgiyi ve dikkati canlı tutmak için de öğretmen adayının bazı hazırlıkları yapması gerekir. Öğretim tasarımı öğrencileri motivasyon edecek hazırlıklara da yer verilmelidir. Dikkat çekme ve ilgiyi artırmak için ilginç, orijinal ve özgün materyaller geliştirmeye gayret göstermeli, ilgi çeken ve coşku yaratan yöntem ve teknikler seçilmelidir. Çünkü öğretim yalnızca öğretmenin istemesi ile gerçekleşecek bir etkinlik değildir. Öğrencilerin motive edilmesi gerekir. Dış motivasyon iç motivasyona etki etmeyi sürdürmelidir. Motivasyonda asıl olan iç motivasyondur. Motivasyon, ilgi ve aktif sınıf ortamını oluşturmada felsefi tutum öğretmen adaylarının işine yarayabilir. Öğrencide isteğin öğrenme isteğinin ortaya çıkmaması öğretmeni sorumlu olmaktan kurtarmaz. Öğretmen yalnızca öğretme konusunda değil isteklendirme, cesaretlendirme ve teşvik etme konusunda da rehberlik etmelidir. Derse isteksiz öğrenciler fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan çok iyi analiz edilmeli, öğrenme isteğine engel olan durum açığa çıkarılmaya çalışılmalıdır. Nedeni bilinen bir problem daha rahat çözülür. Ayrıca öğrenme ortamında ilgiyi azaltacak veya dağıtacak durumlar varsa bunları ortadan kaldırmalıdır. Örneğin yazı tahtasında konu ile ilgili olmayan yazılar silinmelidir. Sınıfa bir kâğıt veya doküman dağıtılacaksa öğretmenin kendisi dağıtmalıdır. (Yelken, 2012, s. 68)Öğrencilerin yaşları küçüldükçe dikkat süresinin düşeceği bilgisine göre de ders planlanmalı, beklenti ona göre yapılmalıdır.

Sıra dışı düşünceler, cevabı olmayan veya çözümünü zor olan düşündürücü ilginç sorular, zihinsel ve mantıksal çelişki içeren farklı yaklaşımlar öğrencilerde merak uyandırabilir? Örneğin kaçta kaçta sayabilirsin? Kabe'nin üstünde ne tarafa namaz kılınır? Gibi sorular örnek verilebilir? Gerçek yaşanmış hayat hikâyeleri, rol model olacak davranış ve tutumlar, örnek insan ilişkileri, ders çıkarılmaya uygun tarihi olaylar ve sahabe hayatından kesitler de öğrencilerde merak uyandırabilir. Küçük büyük demeden ödül çeşitlerinin tamamı motivasyonu artırma gücü yüksek pozitif pekiştiricilerdir.

İletişim ve etkileşim: Eğitim ve öğretim sürecinin önemli kavramlarından biri de iletişimdir. Materyal tasarım kaynaklarında iletişim konusuna özel bir vurgu yapılır. Sınıftaki

başarılı öğretim etkili iletişime bağlıdır. Doğal davranmak iletişimi rahatlatır. Ders esnasında soru soran ya da sorulara cevap veren öğrencilere yüzü dönük olarak konuşmalıdır. (Işıkdoğan, 2014, s. 12) Öğrencilerle diyalogda her cevabın pedagojik ve iletişimsel bir değeri vardır. Çünkü cevap öğrencinin cesaretini, aktif katılımını, ilgisini ve derse verdiği değeri ifade eder. İletişim için sözlü ve sözsüz ifadeler yanında sevgi, saygı, empati, hoşgörü gibi değerler de çok önemlidir. Etkili konuşmak kadar etkili dinleme de eğitimsel bir ilkedir. Öğretmen, yüz ifadesini, ses tonunu ve ses vurgusu iletişimi başlatacak ve sürdürecektir şekilde kullanılmalıdır. Beden dili ile öğrenciye yakın olduğu, kendisine değer verildiği, etkin bir şekilde dinlendiği fark ettirilmelidir (Yelken, 2012, s. 98).

Etkileşim insanların birbirlerini karşılıklı olarak etkileme sürecidir. Etkileşim olumlu veya olumsuz yönde olabilir. Öğretmenin öğrenciler ile olumlu etkileşimi sağlamak için; dikkati uyarma, kazanma ve sürdürme, öğrenme hedefleri hakkında öğrencileri bilgilendirme, bilgiyi temsil etme, soru sorma ve soruları yanıtlama ve performans hakkında dönüt sağlama konularında etkili olması gerekir. Derslerdeki başarıyı ve öğretim hizmetinin niteliğini arttıran en önemli öğelerden biri olan etkileşim için özel tasarım gereklidir. Etkileşimi olumlu yönde oluşturmak için etkileşimde önemli olan ipucu, pekiştirme, dönüt, düzeltme ve öğrenci katılımını teşvik edecek öğretim tasarımında bulunma unutulmamalıdır. (Kaya, 2006, s. 18) Din eğitiminin amaçlarından birinin de sosyal becerilerin geliştirilmesidir. Sosyal beceriler başkalarına saygı duyma, bağımsız çalışma, zaman yönetimi, işbirliği ile çalışma, paylaşma, kaynakları etkili kullanma ve seçim yapma becerilerini içermektedir (Başbay, 2008, s. 18).

Sosyal öğrenme teorileri ve bilişsel süreç teorileri sosyal öğrenmenin önemine dikkat çekmektedirler. Sınıf içi olumlu etkileşim için hazırlanacak birçok etkinlikte öğrencilerin birbirleri ile daha kolay etkileşim içinde olacakları çalışma grupları oluşturulabilir. Bu işbirliği çalışmaları sosyal öğrenmeyi sağlar. İçerik özelliğine göre bireysel veya grup çalışma yöntemleri DKAB derslerinde yararlanılacak yöntemlerdir. Öğretmen adayları işbirliği sağlayacak öğretim teknikleri kullanmalı, konu ile ilgili öğrencilerin işbirliği ve etkileşim halinde yapabilecekleri etkinlikler tasarlamalıdır.

Öğretmen adayları öğrencilere yakın durmalı, sevgi ve hoşgörü ile yaklaşmalıdır. Ancak bu yakınlığın öğrenciler tarafından korunamayacağı durumları da hesaba katmalı gerekli sınırları da korumasını bilmelidir. Etkileşim öğrencilerin birbirlerinin düşüncelerinden öğrenmeyi sağlayan yansıtıcı düşünme ile desteklenmelidir. Öğrencilerin birbirleri ile olan etkileşimleri olumlu bir şekilde yönetilmeli, soru sorma ve söz alma düzeninde ders akışını düzenleyici kurallarda istikrarlı olmalıdır.

Aktiflik: Öğretim tasarımı öğrencinin derse aktif bir şekilde katılmasını sağlamalı, derste kullanılan öğretim teknikleri sınıftaki öğrencilerin derse katılımını teşvik edici nitelikte olmalıdır. Aktif öğrenci katılımını sağlamak için; öğrenci tepkilerinin takip edilmesi, tartışma görüş bildirme ve görüş geliştirmeyi sağlayacak soruların hazırlanması, kısa bulmacalar, eğitim boyunca elde edilecek dönütler ve öğrenci tekrarları işe yarayabilir (Yelken, 2012, s. 68). Sınıfta, belli kurallar ve düzen içinde öğrenci hareketliliğini

sağlayacak, derse katılımı teşvik edecek dinamik bir hava oluşturmalıdır. Öğrencilerin soru sormalarına izin verilmeli, ilgilerini çekmeye çalışılmalı, cevaplarda yanlış yapması durumunda bile onların cesaretlerini kırmamalıdır. Sorulara verdiği cevaplarda öğrencinin olumlu bir yanını bulma ve onları övme, zor durumlarında yanlarında olduğu duygusunu vermelidir. Olumsuz davranışta bulunan öğrencileri yaptığı davranışın yol açacağı sonuçlarına yönlendirme öğrencilerin derse katılımını artırır. (Uçar, 2010, s. 290)

Esneklik: Ne kadar güzel öğretim tasarımı yapılsa yapılsın her sınıf birbirinden ayrı özelliklere sahip canlı bir ortamdır. Bu nedenle tasarım esnek olmalıdır. Öğretmenin tamamen ders planına odaklanarak ders işlemesi istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Onun için sınıf içinde senaryo ve rol değişimine hazır olunmalıdır. Sınıfta hem öğretmen hem de öğrenciler için tasarımda yer almayan öğrenme fırsatları ve engelleri çıkabilir. Öğrencilerin ihtiyacını hissettiği bilgiler konu dışı hedefler oluşturabilir. Bu nedenle esneklik, eğitim-öğretimin planlanmasında dikkate alınması gereken önemli husustur.

Planda akla gelebilecek her şey düşünülmeli ve yapılacaklar idealize edilmelidir. En azından mümkün beklentiler tahmin edilmeli süreç ona göre tasarlanmalıdır. Ancak esnek olmayan, donuk, değişime izin vermeyen katı planlar, dersin akışını bozabilir, öğretmen adaylarının elini ayağını birbirine dolayabilir. Ders içinde ani gelişen olaylar ve durumsal yaşantılar, olay ve olgular yeni stratejileri gerektirebilir. Öngörülemeyen ihtiyaçların belirmesi plansız ve hazırlıksız öğretmenleri daha zor durumlara sokabilir.

Değişkenleri oldukça fazla olan beşeri çevre dışında yapılan hazırlıkların ve etkinliklerin de mümkün arızalar ve engeller dikkate alınarak yapılması gerekir. Örneğin hazırladığınız slayt açılmayabilir, elektrik kesintisi olabilir. Bu aksaklıklar nedeni ile sürecin işleyişi bozulabilir. Bu tür durumların yol açabileceği belirsiz sonuçlarla karşılaşmamak için bazı ek hazırlıklar yapılmalıdır.

Her tasarım temsili bir öngördür. Ancak alışılmışın dışında sınıf atmosferleri ve bireysel farklılıklardan kaynaklanan öğrenci tipleri ile karşılaşılabilir. Bu nedenle esneklik disiplin konusunda da önemlidir. Öğretim ortamlarındaki çeşitlilik katı disiplin yerine esnek bir tutum sergilemeyi gerektirir.

Felsefi Tutum: Yaşantı veya eğitim yolu ile davranışların değiştirilmesi öğrenmedir (Binbaşıoğlu, 2003, s. 87). Din eğitiminde gerçekleştirilen öğrenmelerin önemli bir kısmı zihinsel yaşantılar üzerine temellendirilir. Söz konusu öğrenmelere ise felsefi tutum ile ulaşılır. Felsefi tutum her konu üzerinde sürekli düşünmeyi, soru üretmeyi, sorgulamayı, farklı açılardan bakmayı ön görür. Olay ve olgular arasında yeni ilişkiler ve bağlantılar kurmayı gerektirir.

Dinde ezber yerine anlayarak öğrenmeye yer verilebilmesi için felsefi bakış açısına ihtiyaç vardır. Din eğitiminin yetiştirmek istediği insan edindiği dini bilgi ile doğa düzene ve varlığa hayran kalan, insanlığı kardeş bilen, olaya ve olgulara ahlaki gözlem yapabilen, olay ve olgular arasında ahlaki ilişkiler kurabilen ve bunlardan sonuç çıkarabilen bir insan tipidir. Din eğitiminde inançlar akli susturmak için değil aksine üretici ve akılcı tercihler için ufuk açıcı birer pencere işlevi görür (Doğan & Tosun, 2003, s. 56).

Din eğitimi ile geliştirilmesi düşünülen üst düzey zihinsel beceriler, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yansıtıcı düşünme ve ahlaki düşünme gibi düşünme çeşitlerinin hemen hepsi kullanılması ile sağlanabilir. Eleştirel düşünme becerileri; irdeleme, karşılaştırma yapma, sınıflama, aşamalandırma, önceliklendirme, sonuçları tasarlama, neden ve sonuçları belirleme, yanlılığı analiz etme, sayıtları analiz etme, benzerlikleri çözme, değerlendirme, karar verme, olarak sıralanmaktadır. Yaratıcı düşünme becerileri ise; beyin fırtınası, hayal etme, kişiselleştirme, buluş yapma, birleştirme, çıkarımda bulunma, genelleme yapma, tahminde bulunma, denenceleştirme, benzeşim kurma, belirsizlik ve paradoksla başa çıkma, problem çözme, olarak sıralanmaktadır. (Başbay, 2008, s. 18).

Öğrencilerin sorun çözme güçlerini geliştirmeleri ve bilişsel kapasitelerini kullanabilmeleri bir sorun ve engel ile karşılaşmalarından sonra başlar. Herhangi bir problem durumu yoksa zihinsel faaliyet de durur. (Binbaşıoğlu, 2003, s. 80) Felsefi tutum sorunları fark eden ve çözüm arayan bir tutumdur. Öğretmen felsefi tutumu geliştirmek için konunun ana temalarını uygun sorular ile probleme dönüştürüp öğrenciler ile birlikte problem çözmeye çalışılabilir. Önemli noktaları vurgulamak, ana fikri güçlendirmek için çeşitli düşünme ortamları oluşturabilir. Öğrencileri tartışmaya, görüş bildirmeye ve düşünmeye teşvik etmek için çeşitli hipotezler geliştirilebilir. Spekülasyona müsaade eden düşünceler paylaşılarak öğrencilerin objektif düşünme becerilerinin gelişmesine öncülük edebilir. Dini ve ahlaki alanda öğrencilerin kendi inanç ve düşüncelerinin farkında olmaları, ortak din dili ile diğer insanları anlamaları, dini ve ahlaki konularda karar verme ve görüş geliştirme becerileri felsefi tutumlarının güçlenmesi ile gerçekleşecektir. Din eğitimi tümevarım, tümdengelim, analogi, analiz, sentez, değerlendirme, sonuç çıkarma gibi bütün düşünme türlerine açık olarak işlenebilir. Öğrencilerin, ahlaki ve dini değerlerden uzak kaldığında insan yaşamında olabilecek olumsuz yaşantuları tahmin edebilme, davranışlarda neden-sonuç ilişkisini anlama ve hipotetik düşünebilme yetileri geliştirilmelidir.

Din eğitiminde her ders tasarımı öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmek için bir fırsattır. Eğitim tasarımlarının her aşamasında, sorgulayıcı, keşfedici yaklaşımlarla felsefi düşünmeye yer verilmelidir. Öğretmen öğrencilerin özerkliğini ve zihinsel girişimciliğini desteklemeli, onların merak ve ilgisini artırıcı sorular yöneltmeli, soru sormalarını cesaretlendirmelidir (Yelken, 2012, s. 86). Özgür düşünceye dayalı öğrenme din eğitiminin temelini oluşturur. Bağımsız düşünme potansiyelinin gelişmesi ile değerler içselleştirilebilir. Felsefi tutumu gelişmiş öğrenciler kendisinden farklı düşünen diğer insanların görüşlerine saygılı olabilir, tolerans ve hoşgörü gösterebilirler. Bu nedenle alternatif düşünceler dikkate alınmalı ve desteklenmelidir. Öğrenciler ancak düşünme kabiliyetleri ile kendi yanlışlarını görüp düzeltebilir, olumlu davranışlarının ayırıcına varabilir, kendilerini iyi, güzel ve doğruya güdüleyebilir, hayatın içinden olaylara düşünceleri ile yorum getirebilirler. Öğretmen, öğrencilerin düşünmesini sağlamak için “ortam” hazırlamalı, farklı düşünceler arasında bağıntular oluşturmalarına yardımcı olmalıdır. (Açıkalin, 2014). Dinin ve din eğitiminin diğer insanlara zarar vermeyecek düşüncelere açık olduğu, derslerde bireysel tercihler ile yaşanan din özgürlüğünün bir uygulaması ve örneği öğrencilere yaşatılabilir.

Estetik: Diğer bir açıdan öğretim tasarımı her yönü ile bir sanat faaliyeti olduğu unutulmamalıdır. Çünkü öğretim tasarımı bütün sanat dallarına açık bir alan olup öğreticinin yaratıcılığını ve yeteneğini doğrudan yansıtır. Öğretim yapılacak bütün uygulamalarda estetik bir boyut vardır. Her tasarımın estetik ile bir ilişkisi söz konusudur. Yapılan işlerin güzel yapılması, söylenen sözlerin güzel söylenmesi, öğretim tasarımının estetik açıdan da değerlendirilmesi gerekir. Öğretmen bütün faaliyetlerinde yapmacık tutumlardan kaçınmalı, samimi davranmalı, öğrenci ile ilişkileri, konuşma ve davranışları güzellik içermelidir. Dersi yük olmaktan çıkarıp zevk haline dönüştürecek olan dersin estetik zenginliğidir.

1.3. Geliştirme

Geliştirme aşaması, analiz ve tasarımı yapılan bütün çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiği uygulama öncesi gerçekleştirilen son aşamadır. Tasarımı yapılan materyaller bu aşamada üretilir. Seçilen etkinliklere izlenecek öğretim yöntem ve tekniklere uygulama aşamalarının son hallerine bu aşamada karar verilir.

Geliştirme aşaması analiz ve tasarım aşamasında gerçekleştirilen çalışmaların test edildiği, sınındığı bir aşama olarak da görülebilir. Örneğin mikro öğretim çalışmaları yararlı olabilir. Mikro öğretim çalışması; öğrencinin küçük bir grup karşısında hazırlığını sunması ve geri dönütler ile eksikliklerini gidermesine imkân veren bir uygulama modelidir. Yakın arkadaş grubu ve aile bireyleri ile prova yapılması ve bu provalarda eksiklerin görülmesi ve düzeltilmesi için video çekiminin yapılması yararlı olabilir. Mikro eğitimde eleştirilerin yapıcı olması ve öğretmen adaylarının birbirlerine saygılı olması son derece önemlidir (Demirel, 2000, s. 123).

Geliştirme aşamasında elde edilen yeni veriler tasarıma eklenir ve gerekli düzeltmeler yapılır. Materyallerin ve uygulanması düşünülen tekniklerin içeriğe olan uygunluğu kontrol edilmiş ve onaylanmış olur. Tasarımdaki bütünlüğü görmek adına gelişim aşaması önemlidir.

1.4. Uygulama

Uygulama, tüm hazırlıkların bittiği, deyim yerinde ise mutfakta pişirilenlerin sofraya getirildiği bir aşamadır. Belirlenen zaman ve plan gereği teorinin uygulamaya konulması ile öğretim tasarımının başarısının test edildiği bir aşamadır. Materyallerin ve etkinliklerin sıralanıp gerçekleştirilmesi, görev dağılımının yapılması, varsa rollerin paylaşılması ve zamanlama bu aşamada uygulamaya konulur. Uygulama için genel tasarımdan ayrı özel bir uygulama akış planı gerekir. Bu akış planının bölümleri giriş, dikkat çekme, güdüleme ve derse geçiş ve dersi sonlandırma olarak yapılabilir.

Her şeyden önce şunu belirtmeliyiz ki ders başlangıcında heyecanlanma gayet doğal bir tepkidir. Heyecandan kaynaklanan ağız kuruluğunu gidermek için su bulundurulabilir. Gerginliği yenmek için derin nefes almak, gülümsemek, düşüncüyü yapılacak işe odaklamak ve hazırlık hareketleri yapmak yararlı olabilir. Öğretmen ve öğrenci arasındaki eği-

timsel ilişkinin geleceği ve sürdürülmesi açısından ilk izlenin belirleyici bir role sahiptir. Derse iyi bir giriş öğrencilerin ilgi ve motivasyonu üzerinde çok etkilidir.

Öncelikle ayrıntıya girmeden aday öğretmen kendisini tanıtmalıdır. Öğrenciler ile zihinsel ve duygusal yakınlık oluşturmak için birkaç cümle ile ortak yaşantılardan bahsedilebilir. Derse başlamadan önce derse ve konuya uygun veya konu dışı ilginç bir soru, konuya uygun dikkat çekici bir istatistik, kişisel bir anekdot, çarpıcı bir şiir, bir hikâye gibi ilginç bir doküman ile başlamak dikkat çekmek ve iletişimi başlatmak için etkili olabilir.

Konuya giriş, konunun tanıtımı ile yapılır ve daha sonra hedefler/kazanımlar paylaşılır. Konu başlığı tahtaya yazılabilir. Öğrencilerin konu hakkında neler bildiği çeşitli sorularla anlaşılmalı çalışılır, ön bilgiler yoklanır. (Ocak & Deveci, 2011, s. 230) Derse geçiş yapıldıktan sonra konuda geçen temel kavramların tahtaya yazılması dersin bütün olarak görülmesine, tekrar ve özet yapılması açısından son derece elverişli bir yoldur. Konunun ana teması ortaya konulduktan sonra kavramlar arası ilişkiler, yeni bilgiler ve belli bir mantık kurgusu ile konu açılır. Ders planlandığı şekilde işlenir, yeri ve zamanı geldikçe etkinlikler yapılır, materyaller kullanılır.

Sorular gelişme bölümünün en can alıcı araçlarıdır. Sorular, trenin yolunu değiştiren makas görevi görürler. Öğretmen konu aşamaları arasında sorularla konu aşamaları arasında geçiş sağlar. Gerektiği durumlarda pratik düşünme etkinlikleri için tartışma konuları açar. Cevaplandırılmayan sorularda ipuçları verir. Eksik cevapları tamamlar. Yanlış cevapları düzeltir. Konular hızlı anlatılıp geçirilmez, konunun iyi anlaşılması için bol örnek verilir.

Gelişme aşamasında konu yakından uzağa, aile, sokak okul ve toplum ilişkileri ve güncel sorunlarla ilişkilendirilir. Bu ilişkilendirmeler bütüncül öğrenmeyi ve hayatın içinde olması gereken durumlar için değer transferi sağlar. Söz konusu ilişkilendirmeler öğrencilerin öğrenilen bilgilerin nerede ve nasıl kullanacakları konusunda akıl yürütmelerine ve anlamlı öğrenmelerine yardımcı olur. Birey ve çevrenin ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri ve davranışların söz konusu ilişkilendirmelerle kazandırılması umulur. Şimdi kısaca konu ile ilişkilendirilebilecek başlıklara değinelim.

Hayatla ilişkilendirme: Din eğitiminin en önemli amacı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal hayatta kendilerinden beklenen davranışları yerine getirmelerine rehberlik etmektir. Bu durum DKAB derslerinde işlenen konunun teorik bilgisi yanında günlük hayat ile ilişkilendirilmesini zorunlu hale getirir. Çünkü hayatın içinden gerçek problemlerin çözümüne dayalı öğrenme türü daha kalıcıdır. Öğrenilen bilgilerin bir kısmı gelecekte kullanılacaksa bu bilgileri gelecek yaşantılarla ilişkilendirilmelidir. Konu bazında üretilen bütün değerler dersin sonunda yaşanan hayat ile ilişkilendirilmelidir. Öğrenme yaşantılarının hayat ile ilişkilendirilmesi için öğrenciye pozitif transfer yapma imkânı sağlanmalıdır. Bu amaçla öğrenci ön yaşantı birikimlerinden yararlanabileceği problem durumu ile karşı karşıya getirilmeli yaparak, yaşayarak öğrenmesi, öğrendiklerini yeni durumlara genellemesi için güdülenmelidir. (Doğan & Tosun, 2003, s. 84) Din öğretimi alanında öğretilen bütün bilgiler öğrencinin bilincinin gelişmesini sağlayacak şartları oluşturmak ve öğren-

ciye, hayatına girmiş bireysel, toplumsal, kültürel ve evrensel problemlerini çözebilmesinde yardımcı olacak yolları göstermek olmalıdır. (MEB, 2010, s. 6) Okul öğrencilerin hayatına rehberlik ettiği sürece işlevseldir. Din eğitimi, öğrencilerde sağlam bir karakter oluşturmak için; iç disiplinin, özyönetimin, ahlaki kararlılığın, içten harekete geçen sorumluluk duygusunun ve iyi bir iş yapma isteğinin gelişmesine yardımcı olunmalıdır. (Ocak & Deveci, 2011, s. 382) Din eğitimi bu anlamda konu ve bilgileri ile çocuğun dünyası ile ilişkilendirmeli yaşadığı hayata ışık tutmalıdır. Bilgi verileri anlama, yorumlama ve içselleştirme ile hayatın içinde değere dönüşmelidir. Öğrenileceklerin öğrendiği bilgilerin yaşam boyunca ne işe yarayacağını vurgulamalıdır. Din öğretimi hayata akmalı, hayatı anlatmalı, şimdi geçmiş ve gelecek hayata yorum katabilmelidir. (Selçuk, 2000, s. 355) Öğrencilerin öğrendiği konuların şimdiki zamanla ilgili sonuçlara bağlanmamalı gelecekteki sonuçları ile de ilişkilendirmelidir (Bilgin & Selçuk, 1991, s. 108). Örnek olaylar konunun daha çok akılda kalmasına aracılık yapar. Hayatın içinden gerçek ve gerçeğe yakın yaşanmış hikâyeler hayat ile bilgi arasındaki geçişlerde kullanılmalıdır.

Diğer disiplinlerle ilişkilendirme: Öğrenciler din ve ahlaki hem kendi içinde hem de başka alanlarla ilişkilendirmelidir. (MEB, 2010, s. 10) Bütüncül din eğitimi öğrenciye bireysel anlamda beden, zihin, ruh ve duygu bütünlüğünde hitap ettiği gibi fiziki çevre ve sosyal alanlar ile ilişkilerinde de yardımcı olur. Konular farklı disiplin alanları ile ilişkilendirildiğinde din eğitiminin varlık ve bilgi dünyasındaki yeri öğrenciler tarafından daha iyi keşfedilmiş olur.

Değerlerle ilişkilendirme: Din eğitiminde konu ne olursa olsun değerler ile ilişkilendirilmelidir. Her dersin sonunda öğrencilerin bilgi ve değerlerde bir senteze ulaşmaları sağlanmalıdır. Din eğitiminde bilginin, öğrenmenin nihai amacı değerlerin yaşanılır duruma getirilmesidir. Bilgi ve değerlerin sınıflandırılması kadar birleştirilip bütünleştirilmesi de önemlidir. Öğretme ortamında bütün konular; insana, düşünceye, hürriyete, ahlaki olana ve kültürel mirasa saygılı olma amacı ile ilişkilendirilmelidir. Bilginin anlamlı duruma gelmesi için değerler ile ilişkisinin ortaya konulması gerekir.

Din eğitimi değer merkezli bir eğitimdir. Din eğitiminde sınıf ortamına taşınan her konunun dini ve ahlaki bir değer üretme çabası olduğu göz ardı edilmemelidir. Din eğitiminde öğrenmeler, huzur verici, mutluluk aşıl原因an, sosyal uyumu ve barışı canlı tutan, akli ikna ve kalbi tatmin eden bir bütünlükte olmalıdır. Bu derste öğrenilen bilgiler kuru iddialardan ve düşünce kalıplarından çıkarak kalpten kalbe kardeşlik, sevgi, saygı, samimiyet gibi değerler ve duygulara dönüşebilmelidir.

Salih amel ile ilişkilendirme: Öğretim konusu yapılan her konunun salih amel ile ilişkisi kurulmalıdır. Derin düşünme bir konunun yalnızca özüne ilişkin bilgiye ulaşma anlamına gelmez, aynı zamanda ulaşılan bilgiye uygun davranmayı da gerektirir. (Urhan, 2005, s. 251) Din eğitimi temelde insanı ve onun davranışlarını hedef alır. Din öğretimindeki her konunun salih amel ile ilişkisi vardır. İslam, kitaplarda ve beyinlerde kalan bilgi ile değil, ancak bilgi ile bütünleşmiş salih ameller ile bir din olarak yaşanır. Allah, insan ve varlık ilişkilerinde yetkinlik ancak salih ameller ile kazanılır. (Demir Ö. , 2013, s. 274)

Eğitim, öğrencilerin yalnız düşünüş değil aynı zamanda hareket ediş biçimlerinde de fiili olarak değişiklik meydana getirmeyi amaçlar (Hesapçioğlu, 1994, s. 77).

İmani konularla ilişkilendirme: Din eğitimi açısından örnek alınacak Kuran ilkelereinden biri de konu ne olursa olsun, konuyu Allah'ın sıfatları ve ahiret inancı ile birleştirmek, iman konularını canlı ve hayatla ilişkili duruma getirmektir. Hayatta bütün faaliyetlerin Allah'a ibadet ve O'na hizmet olduğu vurgulanmalı, tutum ve davranışların dünya hayatı ile birlikte ahiretteki kayıp ve kazancına da vurgu yapılmalıdır. Bütüncül bir din, zaman, varlık ve hayat anlayışı bunu gerektirir.

Önceki bilgiler ile ilişkilendirme: Öğrenme alanlarının bütünlüğü her konuda yeniden genişleyerek anlamlı bir duruma getirilmelidir. Diğer bilgiler ile bağ kurma, öğrencinin her yeni öğrenmelerinde duygusal ve zihinsel olarak yeniden tepkide bulunması demektir. Bu nedenle öğrencinin bilgileri bilişsel olarak yapılandırmasına yardımcı olunmalıdır. Konu ve kavramlar sürekli bütünlük oluşturacak tarzda anlamlı hale getirilmelidir. İlişkilendirilerek anlamlı duruma getirilmiş bilgi öğrenilmiş bilgidir.

1.5. Değerlendirme ve Dersi Sonlandırma

Değerlendirme aslında öğretim tasarımının bütün aşamalarda geçerli olan bir etkinliktir. Ancak son aşamada bütün çalışmaların ortak başarısının görülmesi yapılacak değerlendirme ile mümkündür. Eğitimsel etkinliklerde başarının ölçülmesi yapılan tüm faaliyetlerin ölçülmesi anlamına gelir. Buradan çıkacak olumlu veya olumsuz sonuçlar sistemi yeniden revize edecektir. Değerlendirme aşamasında elde edilecek sonuçlar sonradan yapılacak eğitim faaliyetine rehberlik edecektir. İyi bir gözlem doğru yapılmış ölçme ve değerlendirme gelecekteki başarı seviyesinin yükseltilmesine aracılık edebilir.

Hedeflerin gerçekleştirilip gerçekleştirmediğini dersin sonunda yapılması gereken değerlendirmelerden başka öğrenciler sürekli gözlenmeli konunun uygun aşamalarında ara değerlendirmeler yapılmalıdır. Öğrencilerin yaptığı ortak hatalar vurgulanmalıdır. Değerlendirme ile öğrencilerin öğrenme durumları ortaya çıkar. Konu anlatılırken aşamalar arasında değerlendirme yapılması ile öğrencilerin öğrenme düzeyleri kontrol edilmiş, öğrenmede bir problem veya zorluğun yaşanıp yaşanmadığı test edilmiş olur. Herhangi bir öğrenme problemi tespit edilirse revizyona gidilmelidir (Yelken, 2012, s. 68).

Öğretmen adaylarının mesleki eğitim aşamasındaki öğrenme sürecinde hatalar yapması doğaldır. Daha iyi bir eğitim arayışını sürdürmek, yapılanları eksikler üzerine düşünmek eğitim hedeflerimizi ve başarılarımızı artırmamamız için gereklidir. Öğrencileri izleyen uzman-görevli öğretmenlerin, onu izleyen arkadaşlarının olumlu eleştiri ve katkıları ve kendi gözlemleri uygulamadaki eksiklerinin farkına varması açısından önemlidir. Yapıcı olmak şartı ile bu değerlendirmeler öğrenciye işbirliği kapsamında rehberlik yapabilir. Öğretmen adayları bu eleştirilere değer vermelidir.

Kalan soruları cevaplamak ve önemli noktaları özetlemek için dersin sonunda birkaç dakika ayırılmalıdır. Dersin sonunda dersin kazanımları konusunda önemli bilgiler tekrar edilmelidir. Ders zili çalar çalmaz da dersi bitirmelidir. Konunun işleniş ders zili çal-

madan bitebilir. Bu duruma hazırlıklı olmalı, konu ile ilgili çalışma yaprakları ve yedek etkinlikler devreye sokulmalıdır.

Öğrencilerin yeni öğrendikleri bilgilerin pekiştirilmesi, kendilerini ölçmelerini, okul dışı sorumluluk ve görev anlayışı geliştirmeleri için yetenekleri ve gelişim seviyelerin, çevre koşullarına uygun ev ödevi verilmelidir. Ev ödevleri öğretici niteliği yanında öğrencinin sosyalleşmesini de amaçlamalıdır. Anne ve babaları, komşuları, akraba ve arkadaşları ile birlikte yapacakları ödevler tercih edilmelidir. Ev ödevleri hem aileye hem de çocuğa birlikte işe yaramalı, yaşayarak öğrenmeye, araştırmaya teşvik etmelidir.

Son olarak görevli öğretmenlere mesleki yardımları, öğrencilere ise dinledikleri ve derse katılım sağladıkları için teşekkür edilebilir.

Sonuç

İlahiyat Fakülteleri DKAB öğretmenliği programında yer alan Özel Öğretim Yöntemleri ve Öğretmenlik Uygulamaları derslerinin uygulamalarında öğretmen adaylarına katkı sağlamak için yapılan bu çalışmada işlenecek dersin aşamaları ADDIE öğretim modeli çerçevesinde analiz, tasarım, geliştirme, uygulama ve değerlendirme başlıkları altında ele alındı.

Eğitim analizi, ihtiyaçların belirlendiği, eğitim imkânları açısından varlığın ve yokluğun farkına varıldığı öğretim tasarımının üzerine yükseltildiği ilk aşamadır.

İkinci ve en önemli aşama ise tasarım aşamasıdır. Eğitim planını bütün özellikleri ile etkili bir şekilde yapabilmek iyi bir öğretim tasarımı oluşturmaktan geçer. Eğitimin, yaratıcı etkinliklere ve özgürleştirici adımlara açık olması, dinamik, canlı ve kendine özgü bir süreç olarak yaşanması tasarım aşaması ile gerçekleşir. Tasarım aşaması öğretmen ve öğrencileri kendilerini kuşatan gerçekliğin ötesine çıkmalarına, öğretim tasarımı içine hayallerini, buluşlarını farklı düşünceleri, ilginç faaliyetleri katma fırsatı verir. Öğretim öznelerinin öğretim tasarımına sunacağı çok yönlü katkı ile dersin işlenişini monotonluktan ve tek düzelikten çıkarır, dersi daha çekici, daha zevkli duruma getirir. Öğretim tasarımına verilecek yenilikçi, yaratıcı zihinsel emekler ve felsefi tutum sayesinde iletişim ve etkileşimi yüksek öğrenme ortamları oluşturabilir. Düşünme ve buluşlar tasarımın en önemli iki eylemidir. Çağdaş öğretim ve öğrenme kuramlarında öğrenme ortamlarında öğrencilerin de inisiyatif kullanmaları beklenir. Mümkünse bunun için öğrencilere de tasarım seçenekleri sunulmalı, onların da görüşleri alınarak eğitim faaliyetleri düzenlenmelidir. Tasarım öğretmen ve ders merkezli değil, öğrenci merkezli planlanmalıdır. Eğitim dünyasında değiştirilebilecek her şey tasarlanabilir. Bu nedenle öğretmen adayları tasarım özgürlüklerini sonuna kadar kullanabilmelidir.

Gelişme aşaması ise kurgunun, hayalin, tasarımın, taslağın somutlaştırıldığı bir aşamadır. Uygulama aşaması ise tüm hazırlıkların gün ışığına çıktığı, sınıfın canlı ortamında sahnelendiği aşamadır. Değerlendirme ise başarının ölçüldüğü, daha iyi dersler ve öğrenme yaşantıları için eksikliklerin görüldüğü bir aşamadır.

Bu çalışmadan hareketle ders tasarımı konusunda aşağıdaki sorular aday öğretmenlere yol gösterebilir.

1-Öğretim tasarımı için ihtiyaç, içerik, hedef, görev, öğrenen, benlik, çevre, kavram, yöntem, materyal, öğrenme ortamı, çevre konularında analiz yapıldı mı?

2-Plan, yöntem, soru, materyal, etkinlik, beden dili, öğretim ilkelerine uygunluk, motivasyon ve diğer konularda tasarım yapıldı mı?

3-Tasarımda iletişim, etkileşim, yaratıcılık, estetik, felsefi tutum, çeşitlilik, aktiflik beklentileri göz önüne alındı mı?

4-Konu ile ilgili kavramlar ve kazanımlar tespit edildi mi?

5-Konu, hayatla, diğer disiplinlerle, önceden öğrenilmiş bilgiler salih amel ve imani konularla ilişkilendirildi mi?

6-Konu ile ilgili temel değerlendirme soruları hazırlandı mı?

Kaynakça

- Açıkalın, A. (2014). *Yansıtıcı düşünce*. Kasım 25, 2014 tarihinde <http://aytacacikalın.com/yansitici-dusunce/> adresinden alındı
- Aktepe, V., & Yalçınkaya, E. (2014). *Kuram ve uygulamada okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Alkan'dan aktaran: Sevim, S., & Ayas, A. (2014). *Okul deneyimi-I etkinliklerinin yeniden düzenlenmesi ve etkililiği*. Ocak 22, 2014 tarihinde http://infobank.fedu.odtu.edu.tr/ufbmek-5/b_kitabi/PDF/OgretmenYetistirme/Bildiri/t304.pdf adresinden alındı
- Aydın, M. Z. (2013). *Din eğitiminde yöntemler*. Ankara: Nobel.
- Bilgin, B., & Selçuk, M. (1991). *Din öğretimi özel öğretim yöntemleri*. Ankara: Akid Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Eğitim üzerine düşünceler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cevzici, A. (2011). *Eğitim felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Demir, C., & Yılmaz, M. (2010). Stratejik planlama süreci ve örgütler açısından önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 69-88.
- Demir, Ö. (2013). *Kuran kavramları bağlamında yaşam boyu salih amel*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Demirel, Ö. (2000). *Planlamadan uygulamaya öğretme sanatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğan, R., & Tosun, C. (2003). *İlköğretim 6., 7.8. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretimi, Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ertürk, S. (1991). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan Yayınları.
- Fer, S. (2011). *Öğretim tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Hesapçioğlu, M. (1994). *Öğretim ilke ve yöntemleri eğitim programları ve eğitim*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- İnam, A. (1999). *Bilimin binbir yüzü*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Işıkdoğan, D. (2014). Eğitim ve din eğitimi kaynaklarında öğretmen nitelikleri (Tarihsel Süreç). *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1-17.
- İşman, A., & Baytekin , Ç. (2008). Uzaktan öğretimde internet destekli eğitim tasarımı. *uzaktan öğretimde internet destekli eğitim tasarımı* (s. 3). Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Karadeniz, Ş. (2014). *Öğretim tasarımı*. Ekim 22, 2014 tarihinde http://www.sirinkaradeniz.com/dersler/Ogretim_Tasarimi.pdf adresinden alındı
- Karaduman, G. (2014, Ocak 01). *Öğretim tasarımı ve ADDIE model*. <http://guraykaraduman.blogspot.com.tr/2013/03/ogretim-tasarm-ve-addie.html> adresinden alınmıştır
- Kaya, M. (2003). Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıf öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi,. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 89-115.
- Küçükahmet, L. (2000). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB Komisyon. (tarih yok). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ocak 22, 2015 tarihinde MEB İDKAB Öğretim Programı: <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx> adresinden alındı
- Ocak, M. A., & Deveci, A. (2011). *Öğretim tasrımı kuramlar modeller ve uygulamalar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1991). *Program geliştirmede el kitabı*. Ankara: Anı Yayınları.
- Şimşek, E. (2003). Öğretmenlik uygulamasının değerlendirilmesi (Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği). *Tabula Rasa*, 253-267.
- Taşdelen, V., Yayla, A., & Karaca, A. (2011). *Eğitimden felsefeye: Necmettin Tozlu armağanı*. Ankara: Hanger Matbacılık.
- Uçar, R. (2010). DKAB öğretmenlerinin öğrencilerini motive etme durumlarına ilişkin öğretmen ve öğrenci algıları. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 225-248.
- Urhan, V. (2005). *Toplumsal değişme sürecinde entelektüelin işlevi insan yetiştirme düzeyimiz*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yalçınkaya, V., & Aktepe, E. (2014). *Kuram ve uygulamada okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yelken, T. Y. (2012). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Ek:1 Din Öğretiminde Kullanılabilecek Bazı Teknikler ve Öğretim Araçları

Görsel Araçlardan Yararlanma		
Harita/kroki/ kullanma Karikatür Reklam /poster /afiş hazırlama Kavram/zihin haritası oluşturma Fotoğraf /resim yorumlama	Maket hazırlama Zaman şeridi/tarih çizelgesi Grafik hazırlama Gazete kupürleri Belgesel Rol model olma Dekor ve kostüm hazırlama	Animasyon Pano oluşturma TV programı Video yorumlama Resim çizme Balık kılıcı
İşitsel Araçlar		
Şiir okuma-dinleme Konu ile ilgili beste ve güfte yapma Hikâye anlatma/ dinleme	Hadis okuma-dinleme Örnek olay dinleme İlahi dinleme	Karaoke Radyo programı/hazırlama/ dinleme Kuran dinleme
Gezi ve Gözlem Araçları		
Alan gezileri; umre, cami, tarihi mekânlar hayvanat bahçesi Doğa gezileri Görüşme yapma	Röportaj yapma Hasta, yaşlı ve Çocuk Esirgeme Kurumu ziyareti Sergi ziyareti Kütüphane gezisi	Görüş tarama/anket yapma Gözlem yapma Haber toplama Kitap fuarı gezisi
Yazılı Araçlar		
Çalışma yaprağı ve Önemli bilgilerin fotokopi yapılması Başlık bulma Cümle tamamlama Kompozisyon yazma Hikâye yazma ve tamamlama Kitap çıkarma	Şiir yazma Senaryo yazma Fıkra anlatma/okuma Dua yazma/ezberleme Kitap ayırıcı hazırlama(hadis ve ayetlerden) Sözlükten bulma Okuma parçası/ araştırma/ okuma	Konu, güzel söz, ayet, hadis dosyası oluşturma Sınıf kitaplığı oluşturma Akrostiş tekniği Mektup yazma Günlük yazma Dergi çıkarma Gazete çıkarma
Oyun ve gösteri araçları		
Görüş Geliştirme Tekniği Kelime oyunu Eşleştirme kartları Yapboz hazırlama Tabu oyunu	Bulmaca Dramatizasyon-rol yapma Öykü canlandırma Kukla kullanma	Bilmece oluşturma Pandomim Tiyatro Yaparak gösterme

Ek:1'in devamı

Bilişim Teknolojileri		
Video oluşturma/kısa film çekme Çizgi film yapma	Ortak twitter, facebook sayfası kullanma Sanal dergi oluşturma	Slayt hazırlama Blog/site hazırlama Mobil iletişim araçlarından yararlanma
Yorumlama ve Değerlendirme		
Hayal kurma Günlük yaşamla ilişkilendirme Soru üretme Değerlendirme etkinliği hazırlama Ayet, hadis ve hikâyede değer bulma Hz. Peygamberin hayatından örnek verme Sonuç çıkarma Analiz Sentez Kanıtlama Formüleştirme Empati yapma	Slogan üretme Önem sırasına koyma Başlık bulma Sınıflama Orantı kurma Örnek verme Kendini değerlendirme/özeleştiri yapma Yorum/yordama yapma Tavsiyelerde bulunma Eleştirel düşünme Karşılaştırmalarda bulunma Problem çözme Performans ve ev ödevi Farklılık bulma Rapor yazma	Bildikleri ile bağ kurma Önceki düşünceleri ile karşılaştırma Yaşantılarını paylaşma Örnek yaşantılar aktarma Öğrendiklerini listeleme Karşıt kavramlar bulma Ürün dosyası oluşturma Altı şapkalı düşünme Münazara/tartışma tekniği Benzetim yapma İlişki kurma Geri plandaki düşünceleri bulma Hipotez oluşturma ve sınamaya
Sosyal Öğrenme Araçları		
Beyin fırtınası Nesi var Grup çalışması Tartışma grupları	Bilgi yarışmaları Kartopu tekniği Konuşma halkası Oyuncaklar	Dolaş-buluş-konuş tekniği 5N 1K İstasyon tekniği Vızıltı grupları
Diğer Araçlar		
Yazı tahtası Tebrik kartları Oyuncaklar	Renkli kâğıtlar, kartonlar, kalemler, hamurlar, balonlar...	Yapıştırma harfler, çıkartmalar Çiçekler, güller
Kaynak kişiler ve konu uzmanlarının öğretim ortamına davet edilmesi		

